

WPROWADZENIE

Zawód lekarza jest jednym z najstarszych i najbardziej elitarnych zawodów świata, którego tradycje sięgają czasów starożytnych. Lekarze zawsze odgrywali ważną rolę społeczną, a z ich pracą niezmiennie wiążą się ogromne oczekiwania, ponieważ dzięki swojej wiedzy i umiejętnościom są w stanie uratować życie i zdrowie człowieka. Dlatego też wykonywanie zawodu lekarza jest utożsamiane z powołaniem do służby drugiemu człowiekowi.

Lekarze stanowią grupę zawodową, którą społeczeństwo obdarza największym szacunkiem i zaufaniem. Niejednokrotnie przypisuje się im rolę „narzędzia” w rękach Boga albo samych bogów, będących ostatnią nadzieją pacjentów i ich rodzin. Piękny obraz lekarza w służbie pacjentowi zaprezentował Ł. Palkowski w filmie *Bogowie*, w którym kardiochirurg Zbigniew Religa niezłomnie walczy z przeciwnościami ustrojowymi i ekonomicznymi, podporządkowując całe swoje życie idei ratowania życia człowieka. Palkowski w swoim filmie odnosi się do tego, co nazywamy etosem zawodu lekarza, coraz bardziej zapominanym w codziennej pracy lekarzy. Rozbudowana biurokracja, limity refundacyjne i pogoń za wartością pieniądza sprawiają, że lekarz staje się po prostu jednym z usługodawców na rynku usług medycznych.

Lekarze podlegają nie tylko normom prawnym, ale także ustanawianym od tysięcy lat zbiorom zasad etycznych. *Primum non nocere* („Po pierwsze, nie szkodzić”) – to jedna z naczelnych zasad moralnych w medycynie, której autorstwo przypisuje się ojcu medycyny – Hipokratesowi. Powinna ona

stanowiąc dla lekarza jedną z podstawowych reguł postępowania przy podejmowaniu czynności leczniczych. Jest to szczególnie istotne, jeżeli weźmie się pod uwagę rodzaj dóbr będących przedmiotem świadczonych przez lekarzy usług medycznych – życie i zdrowie człowieka. Dlatego właśnie zawód lekarza jest zaliczany do zawodów zaufania publicznego. Lekarze posiadają samorząd zawodowy sprawujący pieczę nad właściwym wykonywaniem tego zawodu, a jednym z instrumentów realizacji tej pieczy jest odpowiedzialność zawodowa, która dotyczy każdego „praktykującego” lekarza, niezależnie od prawnej formy wykonywania zawodu.

Uzasadnieniem wyboru odpowiedzialności zawodowej lekarza jako tematu niniejszej publikacji jest – poza jego społeczną doniosłością – po pierwsze, brak jego monograficznego opracowania, a po drugie, wejście w życie z dniem 1 stycznia 2010 r. długo oczekiwanej ustawy z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich. Po ponad 20 latach obowiązywania utraciła moc ustawa o izbach lekarskich z dnia 17 maja 1989 r. W trakcie jej obowiązywania zmienił się nie tylko ustrój polityczny, dokonano również licznych zmian w modelu funkcjonowania samorządu lekarzy, wskutek czego regulacje zawarte w ustawie nie przystawały do obecnych realiów zarówno ustrojowych, jak i z zakresu ochrony zdrowia (pomimo ośmiu nowelizacji w latach 1990–2004).

Przepisy ustawy z 1989 r., odnoszące się do odpowiedzialności zawodowej lekarzy, były mocno krytykowane i wzbudzały wiele kontrowersji zarówno w zakresie przesłanek tej odpowiedzialności, jak i procedury stosowanej przed organami odpowiedzialności zawodowej, uregulowanej właściwie wyłącznie w akcie wykonawczym – rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 26 września 1990 r. w sprawie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy.

Ustawa o izbach lekarskich z 2009 r. zawiera regulację działania korporacyjnego sądownictwa lekarskiego, w ramach której starano się uwzględnić większość postulatów doktryny oraz organów odpowiedzialności zawodowej, jak również orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego oraz zalecenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące prawa pokrzywdzonego do uczestniczenia w tych postępowaniach oraz poprawy sprawności i jawności postępowań z zakresu odpowiedzialności zawodowej. W sprawach w niej nieuregulowanych ustawa odsyła do odpowiednio stosowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu karnego.

Celem publikacji jest przedstawienie całokształtu prawnych zagadnień odpowiedzialności zawodowej lekarzy w Polsce – jej historii oraz aktualnego stanu prawnego. Pod względem merytorycznym można w niej wyróżnić dwie części. Pierwsza dotyczy materialnoprawnych podstaw i zasad odpowiedzialności zawodowej lekarza, druga zaś kwestii proceduralnych, tj. postępowania przed organami odpowiedzialności zawodowej lekarza oraz mediacji.

W pierwszej kolejności została dokonana analiza statusu prawnego lekarza, jako wykonującego zawód zaliczany do zawodów zaufania publicznego, oraz zadań i funkcji samorządu zawodowego lekarzy, w szczególności w kontekście odpowiedzialności zawodowej jego członków.

Punktem wyjścia do rozważań dotyczących bezpośrednio odpowiedzialności zawodowej lekarza jest wskazanie i omówienie podstaw prawnych tej odpowiedzialności – zawartych w ustawach i Kodeksie Etyki Lekarskiej, będącym zbiorem zasad lekarskiej etyki zawodowej, uchwalonym 14 grudnia 1991 r. na Nadzwyczajnym II Krajowym Zjeździe Lekarzy – oraz przedstawienie jej zakresu podmiotowego i przedmiotowego.

Znaczna część publikacji jest poświęcona szczegółowej analizie pojęcia przewinienia zawodowego, stanowiącego podstawę odpowiedzialności zawodowej. Omówione zostały w związku z tym najważniejsze obowiązki lekarza – zarówno te określone ustawą, jak i wynikające z zasad etyki zawodowej – pod kątem realizacji przesłanek odpowiedzialności zawodowej, z uwzględnieniem ustawowych i pozaustawowych kontratypów oraz okoliczności wyłączających winę lekarza.

Następnie został omówiony aktualny katalog kar dyscyplinarnych wraz z analizą ich charakteru prawnego oraz wpływu tych kar na prawo wykonywania zawodu lekarza, uprawnienia lekarza jako członka samorządu zawodowego oraz na istnienie stosunku pracy.

Przedmiotem drugiej części monografii jest postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy. W ramach tego zagadnienia przedstawiam strukturę i działanie organów odpowiedzialności zawodowej (tj. rzecznika odpowiedzialności zawodowej i sądu lekarskiego) oraz status uczestników postępowania i przysługujące im uprawnienia procesowe. Szczegółowo zostały przedstawione zasady i tryb postępowania przed organami odpowiedzialności zawodowej w poszczególnych instancjach, z uwzględnieniem odpowiednio stosowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu karnego.

Rozważania zawarte w ostatnim rozdziale dotyczą nowej instytucji, wprowadzonej przez ustawę o izbach lekarskich z 2009 r. – mediacji. Omawiam pojęcie mediacji i jej rodzaje, a także zasady obowiązujące w postępowaniu przed mediatorem, jak również przebieg tego postępowania i skutki, jakie wywiera na postępowanie przed organami odpowiedzialności zawodowej.

Podstawową metodą badawczą, którą posłużyłam się w pracy, jest metoda dogmatyczna, polegająca na analizie obowiązujących przepisów prawa, przede wszystkim ustawy o izbach lekarskich, ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry oraz wymienionych już kodeksów karnych. Obok przepisów prawa medycznego i prawa karnego podstawę opracowania stanowi bogate orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego i sądów powszechnych, a także orzecznictwo organów odpowiedzialności zawodowej oraz obszerne piśmiennictwo. Pomocniczo posługiwałam się również metodą historyczno-prawną, odnosząc się do przepisów dotyczących odpowiedzialności zawodowej lekarzy zawartych w ustawie o izbach lekarskich z 1989 r.

Monografia uwzględnia stan prawny na dzień 1 stycznia 2018 r.